

1

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Με απλά λόγια, ο όρος παγκοσμιοποίηση περιγράφει τη διεύρυνση της κλίμακας, την αύξηση της έντασης, την επιτάχυνση και την εμβάθυνση του αντίκτυπου που έχουν οι τάσεις και τα μοτίβα κοινωνικής αλληλεπίδρασης ανά τις ηπείρους. Αναφέρεται σε μία μεταβολή ή μεταμόρφωση που εμφανίζεται στην κλίμακα της οργάνωσης των ανθρώπων, βάσει της οποίας συνδέονται μακρινά κοινωνικά σύνολα και διευρύνεται η επιρροή των σχέσεων εξουσίας σε διαφορετικές περιοχές και ηπείρους του πλανήτη. Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση δε θα πρέπει να ληφθεί ως προπομπός μίας αρμονικής παγκόσμιας κοινωνίας ή να θεωρηθεί οικονομική διαδικασία παγκόσμιας ενοποίησης, κατά την οποία συντελείται συνεχώς μεγαλύτερη σύγκλιση ανάμεσα στις κουλτούρες και τους πολιτισμούς. Η αιτία είναι ότι, όταν γίνεται αντιληπτή η αύξηση της αλληλεπίδρασης την οποία προκαλεί, όχι μόνο δημιουργούνται νέες εχθρότητες και

συγγροούσεις, αλλά μπορεί επίσης να προκληθούν αντιδραστικές πολιτικές και βαθιά ριζωμένη ξενοφοβία. Από τη στιγμή που σημαντικό ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού δε δρείται οφέλη της παγκοσμιοποίησης, εκείνη προκαλεί μεγάλες ρήξεις και, κατά συνέπεια, δέχεται μεγάλη αμφισβήτηση. Η ανισότητα με την οποία είναι συνυφασμένη την καθιστά ανίκανη ν' αποτελέσει οικουμενική διαδικασία που βιώνεται ομοιόμορφα σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Παρόλο που ο όρος παγκοσμιοποίηση έχει αναχθεί σε κοινοτοπία, η ίδια η έννοια δεν είναι καινούρια. Οι απαρχές της εντοπίζονται στο έργο πολλών διανοητών του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα – από τον Karl Marx ή κοινωνιολόγους όπως ο Saint-Simon έως φοιτητές γεωπολιτικής όπως ο MacKinder, ο οποίος ασχολήθηκε με το πώς ο σύγχρονος τρόπος ζωής ενοποιεί τον κόσμο. Ωστόσο, ο όρος παγκοσμιοποίηση απέκτησε ακαδημαϊκή υπόσταση και έγινε ευρύτερα γνωστός μόλις στη δεκαετία του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Αυτή η «χρυσή εποχή» της ταχέως αναπτυσσόμενης οικονομικής αλληλεξάρτησης των κρατών της Δύσης έκανε εμφανείς τις ανεπάρκειες της ορθόδοξης σκέψης στους τομείς της πολιτικής, της οικονομίας και του πολιτισμού, καθώς εκείνη προέβλεπε τον αυστηρό διαχωρισμό των εξωτερικών και των εσωτερικών υποθέσεων, της εγχώριας και της διεθνούς σκηνής, του τοπικού και του παγκόσμιου. Σε έναν κόσμο όπου υπήρχε μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση, οι διεθνείς εξελίξεις είχαν αμέσως αντίκτυπο στο εσωτερικό, ενώ τα γεγονότα στο εσωτερικό ενός κράτους επηρέαζαν και τη διεθνή σκηνή. Ύστερα από την κατάρρευση του κρατικού σοσιαλισμού και την παγκόσμια επικράτηση του καπιταλισμού, στη δεκαετία του 1990 αυξήθηκαν ραγδαία οι γνώσεις του κοινού για την

παγκοσμιοποίηση. Μαζί με την επανάσταση στη διάδοση των πληροφοριών με την οποία συνέπεσε, η παγκοσμιοποίηση έδειχνε να επιβεβαιώνει την άποψη ότι ο κόσμος μεταβαλλόταν ταχύτατα σε έναν κοινό κοινωνικό και οικονομικό χώρο – τουλάχιστον για τους πλέον εύπορους κατοίκους του. Πάντως, η έννοια της παγκοσμιοποίησης αποτέλεσε πηγή ευρείας αντιπαράθεσης: όχι μόνο στους δρόμους, αλλά και στα πανεπιστήμια. Εν ολίγοις, σταδιακά ξεκίνησε μία μεγάλη συζήτηση περί παγκοσμιοποίησης.

Στον ακαδημαϊκό χώρο, καμιά περιγραφή της παγκοσμιοποίησης δεν αναγνωρίστηκε επίσημα ως κοινά αποδεκτή. Αντίθετα, ποιήλες θεωρίες περί παγκοσμιοποίησης ανταγωνίζονται για το ποια θα επικρατήσει. Ικανοποιητικές εξηγήσεις ή εναλλακτικές μορφές οργάνωσης της παγκοσμιοποιημένης εποχής δεν πρόσφεραν ούτε οι υπάρχουσες πολιτικές παραδόσεις του συντηρητισμού, του φιλελευθερισμού και του σοσιαλισμού. Παρόλο που ορισμένοι συντηρητικοί και σοσιαλιστές συμφωνούν ως προς την απώρευση της μεγάλης σημασίας που δίνεται στην παγκοσμιοποίηση, πολλοί συνάδελφοί τους τη θεωρούν υπολογίσιμη απειλή στις προσφιλείς τους αξίες και παραδόσεις. Πάντως, η ίδια η έννοια της παγκοσμιοποίησης δείχνει να υπερβαίνει τις καθιερωμένες θεωρίες και τις υπάρχουσες πολιτικές «αλήθειες», δημιουργώντας νέους πολιτικούς συσχετισμούς.

Αν και το ζήτημα δείχνει αρκετά περίπλοκο, είναι ωστόσο εφικτό να διαχωρίσει κάποιος δύο ομάδες επιχειρημάτων: εκείνα όσων θεωρούν ότι η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση είναι πραγματική διαδικασία που επιφέρει βαθύτατες μεταβολές των οπαδών της παγκοσμιοποίησης – και τα επιχειρήματα όσων πιστεύουν ότι η παραπάνω θέση είναι υπερβολική και

αποσπά το κοινό από την αναγνώριση των πραγματιών δυνάμεων που διαμορφώνουν τις κοινωνίες και τις πολιτικές επιλογές στις μέρες μας – των σκεπτικιστών. Βέβαια, αυτός ο διαχωρισμός είναι μάλλον χονδροειδής, αφού ανάγει σε δύο αντιτιθέμενες ερμηνείες μία πληθώρα επιχειρημάτων και απόψεων. Ωστόσο, με τον τρόπο που χρησιμοποιούνται εδώ, οι δύο κατηγορίες (των οπαδών της παγκοσμιοποίησης και των σκεπτικιστών) λειτουργούν ούτως ή άλλως ως ιδεώδη. Τα ιδεώδη είναι χρήσιμες επινοήσεις που συντελούν στη συστηματοποίηση ενός ερευνητικού πεδίου και στην αναγνώριση των κύριων τομέων συμφωνίας και διαφωνίας. Βοηθούν να διευκρινιστούν οι βασικές κατηγορίες επιχειρημάτων και, επομένως, να εντοπιστούν οι διαφορές. Λειτουργούν σαν οδηγός μέσα σε ένα συνονθύλευμα απόψεων, οι οποίες εντοπίζονται μεν στα έργα περί παγκοσμιοποίησης, αλλά δεν αντιστοιχούν σε κάποιο συγκεκριμένο βιβλίο, συγγραφέα ή ιδεολογική θέση. Στην ουσία, αποτελούν αφετηρία αντί για τερματισμό στην προσπάθεια κατανόησης της ευρύτερης συζήτησης σχετικά με την παγκοσμιοποίηση.

Ο μύθος της παγκοσμιοποίησης

Για τους σκεπτικιστές, ο ίδιος ο όρος «παγκοσμιοποίηση» δεν είναι ικανοποιητικός. «Τι το “παγκόσμιο” έχει η παγκοσμιοποίηση;» ρωτούν (Hirst 1997). Αφού ο όρος «παγκόσμιος» δε χρησιμοποιείται κυριολεκτικά, ως συνώνυμο του οικονομικού, τότε η παγκοσμιοποίηση δεν απέχει πολύ από το να αποτελέσει συνώνυμο της δυτικοποίησης ή της αμερικανοποίησης.

Γενικά, οι σκεπτικιστές προσπαθούν να εξετάσουν εμπεριστατωμένα τη θεωρία περί παγκοσμιοποίησης. Συγκεκριμένα, μελε-

τούν κατά πόσο οι σύγχρονες τάσεις είναι συγκρίσιμες με εκείνες της περιόδου την οποία αρκετοί ιστορικοί της οικονομίας έχουν χαρακτηρίσει «belle époque» της διεθνούς αλληλεξάρτησης, δηλαδή το διάστημα από το 1890 έως το 1914 (Gordon 1988· Jones 1995· Hirst 1997). Τέτοιες αναλύσεις αποκαλύπτουν ότι οι σύγχρονες τάσεις αντικατοπτρίζουν μία διαδικασία όχι παγκοσμιοποίησης αλλά «διεθνοποίησης» (δηλαδή καθιέρωσης όλο και περισσότερων δεσμών μεταξύ ξεχωριστών εθνικών οικονομιών ή κοινωνιών), καθώς και «περιφερειοποίησης» (δηλαδή γεωγραφικής ομαδοποίησης των διασυνοριακών οικονομικών και κοινωνικών ανταλλαγών) (Ruigrok και Tulder 1995· G. Thompson 1998a· Weiss 1998· Hirst και Thompson 1999· Rugman 2001). Ορισμένες μελέτες προχωρούν ακόμη περισσότερο και υποστηρίζουν ότι, σε σύγκριση με την belle époque, ο κόσμος σήμερα έχει «συρρικνωθεί» οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά, καθώς οι παγκόσμιες συντομευτικές έχουν δώσει τη θέση τους στα εθνικά κράτη, ενώ η πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση στα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης (Hoogvelt 2001). Έτσι υποστηρίζουν ότι η εδαφική επικράτεια, τα σύνορα και οι εθνικές κυβερνήσεις διατηρούν τη σημασία τους, ως προς τη διανομή και τη θέση της εξουσίας, της παραγωγής και του πλούτου στη σύγχρονη παγκόσμια τάξη. Υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ του λόγου περί παγκοσμιοποίησης και του σημερινού κόσμου, όπου η ρουτίνα της καθημερινότητας συνήθως εξαρτάται από τις εθνικές και τις τοπικές συνθήκες.

Όπως υποστηρίζουν αρκετοί σκεπτικιστές, αντί να οδηγή στην κατανόηση των δυνάμεων που μορφοποιούν τη σύγχρονη παγκόσμια τάξη, η έννοια της παγκοσμιοποίησης επιτελεί μία σχετικά διαφορετική λειτουργία. Στην ουσία, η συζήτηση περί

παγκοσμιοποίησης συντελεί στη δικαιολόγηση και τη νομιμοποίηση του φιλελεύθερου σχεδίου για τον κόσμο, το οποίο επιδιώκει τη δημιουργία μίας παγκόσμιας ελεύθερης αγοράς και την καθιέρωση του αγγλο-αμερικανικού καπιταλισμού στις κυριότερες οικονομικές περιοχές του πλανήτη (Callinicos et al. 1994· Gordon 1988· Hirst 1997· Hoogvelt 1997). Έτσι, η ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης λειτουργεί ως «αναγκαίος μύθος», μέσω του οποίου οι πολιτικοί και οι κυβερνήσεις επιβάλλουν πειθαρχία στους πολίτες τους, με στόχο τη συμμόρφωσή τους στις απαιτήσεις της παγκόσμιας αγοράς. Δεν προκαλεί, λοιπόν, έκπληξη το γεγονός ότι η συζήτηση περί παγκοσμιοποίησης έλαβε μεγάλες διαστάσεις ακριβώς την περίοδο που το νεοφιλελεύθερο σχέδιο –η «Συναίνεση της Ουάσιγκτον» για απορρύθμιση, ιδιωτικοποιήσεις, προγράμματα διαρθρωτικών αναπροσαρμογών και περιορισμού των κυβερνητικών αμοδιοτήτων– καθιερώθηκε στις πρωτεύουσες της Δύσης και σε διεθνείς οργανισμούς, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Ενισχύοντας το παραπάνω επιχείρημα, η ορθόδοξη μαρξιστική ανάλυση αναφέρει ότι ο καπιταλισμός, ως κοινωνικό σύστημα, έχει παθολογική επεκτατική λογική, καθώς το κεφάλαιο πρέπει συνεχώς να εκμεταλλεύεται νέες αγορές προκειμένου να διατηρήσει τα κέρδη του. Για να επιβιώσει, ο εθνικός καπιταλισμός οφείλει συνεχώς να επεκτείνει τη γεωγραφική επιρροή των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων. Η ιστορία της σύγχρονης παγκόσμιας τάξης είναι η ιστορία των καπιταλιστικών δυνάμεων της Δύσης, οι οποίες διαρκούν συνεχώς τον κόσμο σε οικονομικές ζώνες. Όπως υποστηρίζεται, σήμερα ο ιμπεριαλισμός έχει λάβει νέα μορφή, καθώς οι επίσημες αυτοκρατορίες αντικαταστάθηκαν από νέ-

ους μηχανισμούς πολυμερούς ελέγχου και παρακολούθησης, όπως εκείνος των G7, δηλαδή της ομάδας των επτά πιο ανεπτυγμένων βιομηχανικά κρατών (Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Βρετανία, ΗΠΑ) ή της Παγκόσμιας Τρόπικας. Επομένως, πολλοί μαρξιστές περιγράφουν την παρούσα εποχή όχι με τη γλώσσα της παγκοσμιοποίησης, αλλά αντίθετα ως ένα νέο είδος δυτικού ιμπεριαλισμού, ο οποίος καθορίζεται από τις ανάγκες και τις απαιτήσεις του οικονομικού κεφαλαίου των βασικότερων καπιταλιστικών κρατών του πλανήτη (Petras και Veltmeyer 2001).

Πολλοί σκεπτικιστές δίνουν επίσης μεγάλο βάρος στη γεωπολιτική, καθώς η υπάρχουσα διεθνής τάξη πραγμάτων έχει δημιουργηθεί από και μέσω των πράξεων των κρατών με τη μεγαλύτερη οικονομική και στρατιωτική ισχύ. Υποστηρίζουν, λοιπόν, ότι η διεθνοποίηση των οικονομικών ή πολιτικών σχέσεων εξαρτάται από την πολιτική και τις προτιμήσεις των μεγάλων δυνάμεων της εποχής, εφόσον μόνο εκείνες έχουν αρκετή στρατιωτική και οικονομική ισχύ, προκειμένου να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για μία ανοιχτή (φιλελεύθερη) παγκόσμια τάξη (Waltz 1979). Επομένως, χωρίς την άσκηση της αμερικανικής ηγεμονίας, η υπάρχουσα φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη, στην οποία βαισιζεται η πρόσφατη εντατικοποίηση της διεθνούς αλληλεξάρτησης, δεν μπορεί να είναι βιώσιμη (Gilpin 1987). Από αυτή την άποψη, η παγκοσμιοποίηση θεωρείται ότι δε διαφέρει ουσιαστικά από την αμερικανοποίηση.

Η απάντηση των οπαδών της παγκοσμιοποίησης

Οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης απορρίπτουν τη θέση ότι

εκείνη αποτελεί συνώνυμο της αμερικανοποίησης ή του δυτικού μιπεριαλισμού. Αν και δεν αρνούνται ότι η θεωρία της μπορεί κάλλιστα να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ισχυρών οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων της Δύσης, ισχυρίζονται ότι η παγκοσμιοποίηση αποτελεί έκφραση βαθύτερων διαρθρωτικών αλλαγών στην κλίμακα της σύγχρονης κοινωνικής οργάνωσης. Αυτές οι αλλαγές γίνονται αντιληπτές, μεταξύ άλλων, από την αύξηση των πολυεθνικών εταιρειών, την ανάπτυξη των παγκόσμιων οικονομικών αγορών, τη διάδοση της λαϊκής κουλτούρας και την έκταση που έχει λάβει η παγκόσμια υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Η παραπάνω άποψη δίνει μεγάλη έμφαση στα χωρικά χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης. Προσπαθώντας να διαφοροποιήσουν τα παγκόσμια δίκτυα και συστήματα από εκείνα που λειτουργούν σε άλλες κλίμακες, όπως οι τοπικές ή οι εθνικές, οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης την ταυτίζουν κυρίως με δραστηριότητες και σχέσεις οι οποίες εντοπίζονται σε διαπεριφερειακό ή διηπειρωτικό επίπεδο (Geyer και Bright 1995· Castells 1996· Dicken 1998). Επομένως, μπορούν να διαφοροποιήσουν ακριβέστερα την παγκοσμιοποίηση από την περιφερειοποίηση, καθώς και από την τοπικοποίηση (ή εντοπιοποίηση). Ο πρώτος όρος περιγράφει το πλέγμα των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ γεωγραφικά γειτονικών κρατών, ενώ ο δεύτερος την ομαδοποίηση των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ κρατών (Dicken 1998). Η σχέση ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και τις άλλες αναφερθείσες κλίμακες κοινωνικής οργάνωσης δεν είναι ιεραρχική, ενώ η μία δεν αποκλείει τις άλλες. Αντίθετα, οι σχέσεις ανάμεσα σε αυτές τις διαφορετικές κλίμακες θεωρούνται ρευστές και δυναμικές.

Για τη συστηματοποίηση του ορισμού της παγκοσμιοποίησης

χρησιμοποιείται ευρέως η ιστορία. Οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης προσπαθούν να την εξετάσουν σε «longue durée», κατά τον Γάλλο ιστορικό Braudel· δηλαδή, να την τοποθετήσουν στο πλαίσιο μακράων ιστορικών μεταβολών (Helleiner 1997). Άλλοτε, όπως επιβεβαιώνεται από την ύπαρξη των παγκόσμιων θρησκειών στην προ-νεοτερική εποχή, η παγκοσμιοποίηση δεν είναι αποκλειστικό φαινόμενο του σύγχρονου κόσμου. Γι' αυτό και η κατανόησή της απαιτεί την εξέτασή της βάσει των μακράων τάσεων των παγκόσμιων ιστορικών εξελίξεων (Modelski 1972· Hodgson 1993· Mazlish και Buultjens 1993· Bentley 1996· Frank και Gills 1996· R. P. Clark 1997· Frank 1998). Όπως υποστηρίζουν οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης, αυτές οι εξελίξεις διαρούνται σε ξεχωριστές φάσεις (από την εποχή των παγκόσμιων ανακαλύψεων έως την belle époque μεσοπολεμικής περιόδου), όπου ο ρυθμός της παγκοσμιοποίησης φαινόταν άλλοτε να εντείνεται και άλλοτε να μειώνεται ή ν' αντιστρέφεται (Fernández-Armesto 1995· Geyer και Bright 1995). Για την κατανόηση της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης απαιτείται η γνώση του τι διαφοροποιεί αυτές τις φάσεις – για παράδειγμα, ο τρόπος που οργανώνονται και αναπαράγονται τα συστήματα και τα μοτίβα της παγκόσμιας αλληλεπίδρασης, οι γεωγραφικές θέσεις τους και οι μεταβαλλόμενοι σχηματισμοί των σχέσεων ισχύος. Επομένως, οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης διευρύνουν την έννοιά της, έτσι ώστε να ενσωματώσουν σε αυτήν τις ξεχωριστές ιστορικές μορφές της. Εξετάζουν πώς έχουν μεταβληθεί με το χρόνο τα μοτίβα της παγκοσμιοποίησης, προκειμένου ν' ανακαλύψουν ποια είναι τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά της παρούσας φάσης της.

Κεντρική θέση στη θεωρία των οπαδών της παγκοσμιοποίησης διατηρεί η ιδέα ότι οι παγκόσμιες αλλαγές μεταμορφώνουν

σε μεγάλο βαθμό τις οργανωτικές αρχές της ζωής και την παγκόσμια τάξη πραγμάτων. Στα έργα τους, μπορούν να εντοπιστούν τρεις πτυχές αυτής της μεταμόρφωσης: η μεταμόρφωση των παραδοσιακών μοντέλων κοινωνικο-οικονομικής οργάνωσης, η μεταμόρφωση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας και η μεταμόρφωση της ισχύος. Εφόσον εξαλείφει τους χωροχρονικούς περιορισμούς στα μοτίβα κοινωνικής αλληλεπίδρασης, η παγκοσμιοποίηση καθιστά πιθανή την εμφάνιση νέων μορφών υπερεθνικής κοινωνικής οργάνωσης, όπως τα παγκόσμια δίκτυα παραγωγής, τα παγκόσμια δίκτυα τρομοκρατίας και τα διεθνή καθεστώτα οικονομικής ρύθμισης. Ταυτόχρονα, καθιστά τα κοινωνικά σύνολα (και ιδιαίτερα τα τοπικά) ευάλωτες στις παγκόσμιες συνθήκες ή εξελίξεις, όπως αποδεικνύουν τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και τα συνακόλουθά τους.

Μεταβάλλοντας τόσο το πλαίσιο όσο και τις συνθήκες της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και οργάνωσης, η παγκοσμιοποίηση προκαλεί τον επανακαθορισμό των σχέσεων μεταξύ της εθνικής επικράτειας και του κοινωνικοοικονομικού ή του πολιτικού χώρου. Με απλά λόγια, εφόσον οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δραστηριότητες συνεχώς υπερβαίνουν την εθνική επικράτεια και τα εθνικά σύνορα, δημιουργείται άμεση πρόκληση στην αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, στην οποία βασίζονται τα σύγχρονα κράτη. Αυτή η αρχή προϋποθέτει την άμεση αντιστοίχια της κοινωνίας, της οικονομίας και της πολιτείας με μία ξεκάθαρα καθορισμένη εθνική επικράτεια. Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση αποκλείει αυτή την αντιστοιχία, καθώς οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δραστηριότητες δε συμπίπτουν πλέον με τα εθνικά σύνορα. Αυτό δε συνεπάγεται ότι το έδαφος και ο χώρος χάνουν τη σημασία τους, αλλά μάλλον ότι, υπό τις συνθήκες της σύγχρονης παγκο-

οσμιοποίησης, ανακαλύπτονται εκ νέου και αναδιαμορφώνονται, καθώς εμφανίζονται νέες «παγκόσμιες» περιοχές και πόλεις (Castells 1996· Dicken 1998).

Πάντως, ο πυρήνας της θεωρίας των οπαδών της παγκοσμιοποίησης είναι η εξουσία: τα μέσα, η μορφή, η κατανομή και ο αντίκτυπός της. Εκείνοι πιστεύουν ότι η παγκοσμιοποίηση αντιπροσωπεύει τη διεύρυνση της κλίμακας στην οποία οργανώνεται και ασκείται η εξουσία. Οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ των περιοχών του πλανήτη αναδιαμορφώνονται και, συχνά, μεσολαβεί ολόκληρος ωκεανός ανάμεσα στα κέντρα εξουσίας και στα σύνολα όπου αυτή ασκείται. Παραφράζοντας τον Jameson, οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης υποστηρίζουν ότι πλέον η εξουσία δε συμπύκνυται χωρικά με τις εντοπιότητες (τα χωρογλωσσικά περιβάλλοντα) όπου γίνεται άμεσα αισθητή (Jameson 1991). Οι σχέσεις εξουσίας συνδέονται στενά με τη δυναμική της παγκοσμιοποίησης, όπως φαίνεται από τη συζήτηση για τις επιπτώσεις της στην πολιτική και τα εθνικά κράτη.